

Az egyháznak mégis igaza van

KINDLER JÓZSEF

1929-ben született, a Budapesti Közgazdaságtudományi Egyetem egyetemi tanára, a közgazdaságtudományok doktora. Legutóbbi írását 1995. 12. számunkban közöltük.

A cím nem a diadalmas egyházra utal, hanem a jó néhány éve megjelent és akkor nagy feltűnést keltő *Die Bibel hat doch recht* (A Bibliának mégis igaza van) című könyvre, melyben a Bibliában szereplő egyes lényeges, és az aufklérista bibliakritikusok által korábban „meggyőzően cáfolt” helyszínekre, történésekre, tárgyi megjegyzésekre stb. vonatkozóan mutatta meg a szerző a legújabb tudományos kutatási eredmények nyomán, hogy ezek nem a képzelet szülöttei, hanem valósághű leírások. Hasonlóképpen vagyunk az egyház társadalmi tanításával is: egyre inkább bebizonyosodik, hogy az egyház társadalmi tanítása nem valóságidegen üres moralizálás, hanem korunk számos súlyos társadalmi problémájának megoldására szolgáló érvényes, és szaktudományos alapon is igazolt vagy igazolható elvi útmutató. Ez természetesen nem kegyelmi adomány, vagyis nem a szerencsés rátalálás következménye, azaz nem véletlen. Hiszen például az USA püspöki karának 1986. évi pásztorlevele a gazdasági igazságosságról bárkit meggyőzhet arról, hogy ennek kibocsátását rendkívül széles szakértői konzultáció előzte meg, miként az egyház társadalmi tanítását összefoglaló pápai enciklikák mögött is hatalmas szakmai apparátus, széles szakértői kör áll.

Most csak az egyház társadalmi tanításának kifejezetten a szociális kérdésekkel kapcsolatban álló, szakmailag is hiteles egy-két megállapítását mutatjuk fel, mintegy a címben foglalt állítás igazolására. Elsőként tekintünk a *Gaudium et spes* kezdetű konstitúció gazdasági haladásról szóló fejezetének a következő kitételét: „a termelés alapvető célja nem a termékek halmozása, sem pedig a haszon vagy a hatalom, hanem az ember szolgálata. Mégpedig a teljes ember szolgálata, amely tehát tekintetbe veszi egyfelől az anyagi szükségleteket, másfelől pedig az értelmi, erkölcsi, lelki és vallási életnek igényeit”. Ez a határozott állásfoglalás huszonöt évvel előzte meg az ENSZ Fejlesztési Program (UNDP) 1990. évi, világszerte figyelemmel kísért első jelentésében szakmai vizsgálódásokkal megalapozott megállapítását, mely szerint: „egy nemzet igazi vagyonát az emberek jelentik. A fejlesztés (fejlődés) alapvető célja az emberek hosszú, egészséges és alkotó életét lehetővé tevő környezet megteremtése. Erről az egyszerű igazságról azonban gyakran megfeledkeznek az árufelhalmozás és a pénzbeli gazdagodás közvetlen előtérbe helyezése során”.

Ismeretes, hogy az egyház társadalmi tanításának elvi alappillérei a személyiség-elv mellett a szubszidiaritás és a szolidaritás elve, s ezek egymással harmonizáló, összezsírozott módon épülnek be a

társadalmi tanítás rendszerébe. A szubszidiaritás elve viszont a Maastrichti Szerződésben, mint az Európai Unió működéséről szabályozó fontos alapelv került rögzítésre, s számos nemzetközi tanácskozás, konferencia témája, feltárva a gyakorlati működtetésével kapcsolatos problémákat is. A legsúlyosabb problémára Thomas Hueglin tudós politológus kutató mutatott rá, jogosnak tartva azokat a bírálatokat, melyek a szubszidiaritást mint döntéshozatali elvet kritizálják. A szubszidiaritás elve az Európai Unió működésében ugyanis megengedi, hogy mindegyik tagország megtartsa saját politikai prioritásai feletti teljes szuverenitását, miközben a külső hatások költségeit a közösségre hárítja. Ahelyett tehát, mondják a kritikusok, hogy az európai politikai közösséget a demokratikus együttműködés és a társadalmi-gazdasági tisztesség alapján megegyezésre ösztönöznék, megkönnyíti az egyetemes közösségi céloktól való énközpontú visszahúzódást. Többen is rámutattak arra, hogy az Európai Unióban ez nemcsak a periferiális elszegényedéshez vezethet, de utat nyithat a fundamentalista nacionalizmusok visszatéréséhez is.

Thomas Hueglin megmutatta, hogy a szubszidiaritás elvének legitimitása az EU jelenlegi rendszeréből valóban hiányzik, és abból ered, hogy a szubszidiaritás történelmileg és fogalmilag nem egyeztethető össze az EU szabályozásának uralkodó módjával, a piaci liberalizmussal. Rámutatott arra is, hogy valójában két különböző európai hagyományból indulhatunk ki: egy régebbi, a *kooperáción és megegyezésen* alapuló *szolidarisztikus* jellegűből, és egy későbbi, a *versenyen és a többségi szabályon* nyugvó *individualisztikus*ból. Az Európai Unió valójában a két hagyomány nem túl szerencsés felemás keveréke, ennek megfelelő politikai szervezettel és kötődéssel: az egészében szabályozatlan piaci rendszer fölé helyezett, minimális konszenzuson nyugvó szociális és gazdasági szolidaritással.¹ Más szóval tehát az Európai Unió már most meg tapasztalható működési zavarainak, belső konfliktusainak gyökere alapelveinek összeegyeztethetlensége, a szolidaritás helyett az individualizmus központba állítása. Az egyház társadalmi tanításában azonban a szubszidiaritás a szolidaritással nemcsak harmonizál, de egymást kölcsönösen erősíti.

Az egyház társadalmi tanítása a szegénység létét nem fogadja magától értetődő belenyugvással, mint szükségképpen áldozatot a jelenleg hazánkban szinte kanonizált piacgazdaság oltárán. Ez a megváltozhatatlannak és örökérvényűnek feltüntetett kényszerűség tükröződik valójában Csepeli György *Misera Plebs* című, egyébként kitűnő írásában,² amidőn azt írja, hogy „*az alacsony költség és a jó minőség kötelme rettenetes teherként a poszt-szocialista társadalmak számára, melyeknek egyetlen esélye a takarékoskodásra a szociálpolitikai szolgáltatások kurtítása, kiiktatása*”. Ennek ugyan egyenes következménye, ismét Csepeli szavaival, „*hogy a magyar társadalmat maga alá temette a szegénység, a betegség, a korai elhalálo-*

¹Hueglin, Thomas O.: *Federalism, Subsidiarity and the European Tradition* 2nd ECSA-World Conference, Brüsszel, 1994. május 5-6.

²Vö.: Vigilia, 1996. 2.

zás *lavinája*”, de mélységesen félreérti, vagy egyszerűen csak nem ismeri az egyház társadalmi tanítását az, aki csak tüneti kezelésre predesztinálja az egyházat, „a gyengék gyámolítására, a társadalom kitalasztottjai iránti kitüntetett figyelemre”. A karitatív tevékenységek természetesen mindenkor szerves részét alkották és képezik ma is az egyház társadalmi működésének, de a *Rerum novarum* óta az egyház társadalmi tanítása ennél lényegesen többet ölel fel, beleértve a mindenkori társadalmi viszonyok morális megalapozását szigorú kritikája mellett az elvi útmutatás kimunkálását is.

Lényegesen hosszabb tanulmányt igényelne, s erre sajnos itt nincs mód, hogy tételeken megmutassuk: az egyház társadalmi tanítása a szegénység, az erkölcsi hanyatlás, a világszerte megtapasztalható, s a hazánkhoz hasonló helyzetű „átmeneti” országokban elburjánzó más, riasztó társadalmi jelenségek okainak feltárásában, és a kiút megmutatásában feltűnő egyezést mutat a legújabb, szakmai szempontból kifogástalanul megalapozott vizsgálódásokkal. David C. Korten: *When corporations rule the world* című 1995-ben megjelent munkájában³ (a könyv magyar kiadása előkészületben van), hatalmas tényanyagra építve meggyőzően bizonyítja, hogy napjaink társadalmi, gazdasági, környezeti és politikai válságainak mélyen fekvő okai a libertariánus gazdasági globalizációban gyökereznek. Az ideológiai, politikai és technikai erők konvergenciája a gazdasági és politikai hatalmat egyre inkább maroknyi multinacionális társaság és pénzügyi intézmény meghatározó hatáskörébe juttatja, melyek elválasztják saját érdekeiket a társadalom emberi érdekeitől, s a piaci rendszert is saját rövid távú pénzügyi hasznuk érdekében működtetik. A kiutat tekintve az ember-központú stratégiákat vázolja, s ez teljes mértékben összhangban van a már említett UNDP javaslataival, s természetesen az egyház társadalmi tanításával, amely valójában, miként erre már utaltunk, megelőzi korát.

A libertariánus gazdasági rendszer a szegénységet mind abszolút, mind pedig relatív értelemben növeli. Korten vizsgálatai szerint „1977 és 1988 között a jövedelmük szempontjából a legfelső 1%-hoz tartozó családok reáljövedelme az USA-ban 78%-kal nőtt, míg a legalsó 20%-é 10,5-al csökkent”. Figyelemmel a gazdasági növekedés szegénység-megváltó erejében bízó, bizonyíthatóan téves, hiedelmekre és az erre épülő gazdaságpolitikákra, túlzott optimizmusra nincs okunk. S ráadásul egy kitűnő, nemrégiben sikeresen megvédett kandidátusi értekezés szerint, amelyik *A tiltakozás és a türelem politikai gazdaságtanáról* szólva a latin-amerikai és a közép-kelet-európai átalakulási tapasztalatokat elemzi, a szerző, Greskovits Béla, mélyenszántó fejtegetései nyomán megállapítja,⁴ hogy azért vagyunk „türelemre ítélve”, mert a *tiltakozások lehetséges szervezőinek viszonyát átmeneti helyzetükből adódóan a szolidaritás és a kooperáció hiánya, a monopóliumhelyzetre való törekvés és a status quo védelme jellemzi*”. Igaza van abban, hogy „a türelemnek

³Kumarian Press, 1995, San Francisco.

⁴A tiltakozás és türelem politikai gazdaságtanáról (Latin-Amerikai és Közép-Kelet-Európa átalakulásának tapasztalatai alapján). Kandidátusi értekezés, 1994.

fontos feltétele, hogy jelentős társadalmi csoportok ne csak „tudjanak várni”, hanem *legyen is mire várniuk*”. Csakhogy mire várjanak a végérvényesen leszakadó rétegek? Számukra alighanem csak Tóth Árpád sorainak mormolása marad: *„Lesz-e másképp? várom? ne várom? / Lassan szétszéled a homályban / Bitang jószágom, kedvem, vágyam. / Nyomukban, mint fekete bundás, / Begyűrt süvegű öreg kondás, / Hallgatva ballag a lemondás.”*

Ilyen körülmények között a magyar katolikus egyház sem hallgathat. Van társadalmi tanításunk: szólni kell!

